

vi menn

Kr. 3,00 inkl. moms.

En VI MENN-spesial:

**Norske smuglere
tjener formuer!**

**Og politiet
vet det**

Finnmark i fokus:

**Bjørnen brummer
i øst**

HJERNEN

**Halvannen kilo
..uten grenser**

Slik ser det ut i reims og Arvo Sotkajärvis rike når værgudene smiler – hva de slett ikke alltid gjør.

BJØRNE

brummer i øst

– Selg deg aldri til noen! sier Osvald Harjos bror Eivind, som vi traff sammen med bjørnejegere, reingjetere og storfiskere nord i frihetens grenseland.

Thorvald Mortensen var den eneste som overlevde det russiske flyangrepet da Eivind Harjos bror ble drept på Pasvikelva.

Eivind Harjo gir seg over når reingjeter og bjørnejeger Arvo Sotkajärvi forteller om sine mangfoldige opplevelser.

Riktignok sendte de granatsvermen mot hodene våre. Men de tømte bombelasten over de tyske forlegninger.

– Vel, sier Eivind Harjo med finsk aksent til Thorvald, som fremdeles snakker østerdøl til tross for at det var hans foreldre som kom fra Follidal og Hadeland for mer enn hundre år siden, – vel, så var det altså russere. – Men heller enn å snakke om dette, burde du kanskje fortelle om ditt liv som tømmerfløter på Pasvikelva?

Det gjør Thorvald, med hukommelse, stemme og formuleringsevne som de fleste tredveåringer kunne ha grunn til å misunne ham. Om gamle dagers tømmerfløting på den nåværende grenselva mot Sovjet, elva som liksom trosser naturen og renner rakt mot nord. Om svimlende ferder i båt og på stokk utor vassdragets mange fosser, stundom med døden som utgang. Om hardføre, seige finlendere. Om kortspill, kniver og kvinner.

De har mangt å minnes, gubbene i grenselandet fra kampårene mellom de to store krigene. Men selv om livet nok kunne være hardt, sier likevel Eivind Harjo:

– Om den tiden hadde kommet tilbake, ville vi ikke ha sloppet den fra oss igjen.

Dere skulle ha kommet hit i sommer! Om sommeren er her virke-

Jeg legger ikke skjul på min farge, sier Eivind Harjo. – Men jeg minnes hva min far sa: «Uansett hvor rød du er, må du aldri selge deg. Selg deg aldri – Ikke til noen av partene!» Det har jeg selv sagt til mine barn – ja, jeg skal si det til den yngste også, om jeg overlever de nærmeste døgnene!

Eivind Harjo er en mann i slutten av femtiårene. Han har opplevd at medlemmer av hans nærmeste familie har solgt seg – og fått lide for det. Også han fikk lide for det, slik så mange fikk.

Hans ene bror solgte seg til russerne, ble arrestert av tyskerne, flyktet – og ble belønnet med mange års fengsel i Sovjet. Hans andre bror ble drept av russiske flygere mens han sammen med to kamerater rodde på Pasvikelva. Eivind plukket en mange centimeter lang granatsplint ut av maven på broren, et tysk-klingende bruddstykke av et ord stod innrisset på den. Men den eneste av de tre overlevende fra roturen, 80 år gamle Thorvald Mortensen sier:

– Ingen tvil om at det var russere.

Rundt leirilden ved Gjøkvatnet ble det berettet mange historier. Fra venstre brodrørene Harry og Arvo Sotkajärvi, Eivind Harjo og VI MENN's medarbeider.

lig fint. Pasvikdalen bør sees om sommeren!

Sa Thorvald og Lars og endel andre som vet hva Pasvikdalen er, da vi ufor-skammet sent på året ankom til Norges vakre kroknebb lengst oppe mot nord og øst.

Et omkved til å forstå, må vi medgi, etter at mangfoldige Arvo i Vaggetem har vist oss sine fotos av rovfugl, svaner, blomsterpakt og fiskelykke som Ivans nære naboskap ikke har klart å ødelegge.

Men vi kom ikke om sommeren. Vi kom senhøstes. Pasvikdalens myke skogbunn var dekket av snø, isen hadde prøvende lagt seg på Vaggetem og Ellentjern. Over flyplassen nede på Høybuktmoen føk snøen ikke altfor sint over flystripen. Noen steinkast borte fra pasvikdølenes nesten utrolig gjestfrie bord, i den betydelige byen Nikel på den andre siden av elva, lå røyken tett fra nikkelverkets skorsteiner, inn over de to og en halv meter høye pigstrådgjerdene, inn over langhalsete vakttårn bak furutrærnes spydtopper... inn over forbuadt land.

Vi kom ikke for å oppleve de midnattsolglitrende stundene på elva ved Svanvik, vi kom ikke for å kjempe med ætlinger av de sagnomsuste storgjedene som det med glød berettes om når leirbål luer mellom furustammene. Vi kom ikke for å oppleve svaihsede

svaner langs sivkanten i nordvestbukta av Vaggetem, eller hoppende harer og brummende bjørn. Vi kom for å oppleve folket, grenselandets mennesker. Hvordan var de, hvem er de? Finskættede, samer, naturidyllikere, læstadienere, spioner?

Slik spør den som ikke kjenner menneskene i sitt eget land.

Jovisst er han norsk, Arvo Sotkajärvi. Han kunne godt gå for å være finsk, slik hans forfedre var det. Han kunne også gå for å være irlender, skuespiller, stuntman, bryter, amatørornitolog, naturfotograf og visesanger. Han er i alle fall amatørornitolog, naturfotograf og visesanger.

Av yrke er han reinskar. Han lever med reinen og av reinen — i en på samme tid frodig og barsk natur som har formet hans gemytt. Ingen på denne siden av vår langstrakte grense synger vel «Helgedagskveld i timmerkojen» med slik ekthet som han. Det var i en tømmerkoie ikke mange milene fra trekrøysa mellom Sovjet, Finland og Norge vi fant ham. På den harde trebrisen fremfor lysbildeapparatet og transportabelt TV sang han «Helgedagskveld» og «Bestefars stråhatt» på henholdsvis svensk og finsk slik at fotograf Allan glemte fotograferingen og utbrøt:

— Synd at vi ikke er ansatt i Kringkastingen!

Snøstormen ulte rundt tømmerhytta. — Vil dere høre svanesang? spurte Arvo. Vi ville. Svanesangen fra Pasvikdalen var akkompagnert av gjøkens flittige trylleters. Gråjess falt inn med lokkerop og varselskrik. Diverse småfugler plystret lystig i bakgrunnen. Arvo spolet kassetbåndet litt lenger fram og lot oss høre lyd av lom.

Stormen kastet seg mot tømmerveggen.

— Skål! sa Arvo mellom sterke tenner. Han hadde ennå dram igjen fra elgjakta for noen uker siden.

Arvo har skutt bjørn. Med god hjelp av mauseren skremte han den slik at den klatret nesten til topps i et av de kraftige furutrærne som Pasvikdalen er så rik på — omtrent til samme høyde som norsk nøytralitesvakt befant seg i ved Svanvik da den i 1918 eller deromkring speidet etter revolusjon på finsk side av grensen. Bjørnen ble hengende over en gren. Der skjøt Arvo den på nytt — først med kamera, deretter på nytt med mauseren. Bjørnen ramlet ned og var død. Leif Kalliainen var glad for det.

— Jeg begynte med sauefarm i 1964 — investerte bl. a. i et moderne fjøs for hundre sauer. Hittil har jeg alene mis-

tet 136. Bare siste høst savnet jeg 29 stykker. Vi har funnet mange nok kadavere til å vite med sikkerhet at det er bjørnen vi kan takke for tapet. Gjerdet som vi fikk ferdig i sommer, hjelper visst lite. Andre har sluttet med sauehold her oppe. Også jeg overveier å gjøre det. Selv om vi får en viss erstatning for tapet, kan vi i lengden ikke klare oss. Erstatningen kan nok til en viss grad oppveie kjøttprisen, men ikke tapet av livdyr i en alder da de skulle bringe oss renter av nedlagt kapital. Helst vil jeg gå over til melkeproduksjon. Men det er bittert å gi opp når man har satset så mange penger.

Leif har mistet så mange sauer at han knapt har kjøtt til færikål, dersom han vil opprettholde omtrent halvparten av den livdyrbestanden han hadde tatt sikte på. Selv om han synes at det kan være bra med bjørn i naturen, synes han bedre om saue sine. Derfor hadde han gjerne sett at Arvo hadde hatt mer hell med seg den andre gangen han fikk øye på en bjørn. Men Arvo var uheldig.

— Plutselig var en svart bjørn like foran meg, forteller Arvo. — Jeg kastet meg ned i knestående, men oppdaget at en enerbusk var i veien for siktet.

Fort. side 40

Alka-Seltzer

gir tosidig effekt ved stinn mave og hodepine

Mavebesvær og hodepine opptrer ofte samtidig, og i mange tilfeller er hodepine et resultat av stinn og urolig mave.

I slike tilfeller vil ALKA-SELTZER ha en dobbel virkning fordi den nøytraliserer tilfeldig syreoverskudd, samtidig som den hurtig lindrer hodepine. ALKA-SELTZER virker ikke avførende. 2 tabletter oppløses i vann til en brusende drikk med frisk smak og smertestillende virkning.

Millioner verden over bruker Alka-Seltzer med 2-sidig effekt.

Alka-Seltzer fås kjøpt på apotek og medisinsalg uten resept.

Alka-Seltzer

Reg. varemerke

Bjørnen brummer

Forts. fra side 3

Da jeg sekundet etter spratt opp til stående, så jeg bare baken av den idet den forsvant over en skrent.

— Hadde farmene vært store nok til at vi kunne holde gjeter, ville det nok hjulpet, mener Leif. — Beitene ligger 24 kilometer borte fra husene, hvor man jo også er nødt til å oppholde seg av og til. Enten må vi få i stand organisert jakt på bjørnen, eller så må staten sørge for gjeter til oss.

Når man ser alle de oppdyrkede markene som i dag ligger brakk nedover den fagre og frodige Pasvikdalen, er det vanskelig å være uenig med Leif, hvor mye dyrevenn og naturvenn man enn måtte være. De som har vilje til å holde ut i grenselandet mot ødemark og utland oppe i nordost, fortjener all rimelig støtte.

I nne i den lune stua til Harry Sotkajärvi sitter vi og venter på Arvo, som ble borte for oss et eller annet sted i nærheten av Gjøkvanndalen da vi om dagen fulgte brødrene opp i ødemarken for å se til reinflokkene. Etter at Arvo hadde gjort en omgående bevegelse på noen kilometer bare sammen med hunden sin, var han ikke til å få øye på, hvor meget vi enn patroljerte skogsviene. Allan mener at det kan være skjedd en ulykke, her oppe er det mil til folk, og mørket er falt på. Skal vi ikke dra tilbake og lete etter Arvo?

Harry mener at det haster ikke. Arvo er vel blitt heftet med et eller annet. Kanskje er han kommet så langt nord at han har valgt å ta snarveien på et par mil direkte ned til gårdene. — I alle fall skal vi ha mat først, slår Harry fast.

Og mat får vi. Aili disker opp med en lappebiff så herlig at knapt noen kjøkkensjef gjør henne den etter. Lappebiff med tyttebær er noe som smaker etter en dag i fjelluft! Og etterpå: Fullmodne molter som fremdeles har fjellbakkens friskhet og sommerdøgnenes aroma bak sin tynne hud. Velkommen til Vaggetem!

Vil dere ikke i sauna? spør Harry. Aili har for lengst fyrt opp, i påvente av at vi skulle komme ned fra reinflokkene. Hun har båret vann i bøtter, en virkelig diger bryggepanne damper i saunakroken. Men Arvo da, hvor blir det av ham?

— Kanskje vi kjører en tur oppover veien, sier Harry til Allan. — Så kan jo de andre ta sauna imens.

De kjører, og vi bader — hisser huden med laurbærblad-duftende bjørkeris som er bløtt i varmt vann, lar svetten sile nedover rygg og legger, legger oss på brisken og stønner av velvære. Halvannen time senere kommer unsetsingsekspedisjonen tilbake med Arvo i beste velgående.

— Jeg ble heftet, forklarer han. — Vi kom langt innover, og den fuktige snøen klabbet på hundepelsen. Han hadde løpt langt fra meg for å avskjære reinen. Omtrent for hver hundre meter måtte den legge seg ned og bite snøen bort fra føttene. Den følger sporene mine ned til koia, der har jeg lagt ut mat til den. En kamerat tar den inn til natten.

Mens bjørkekubbene flammer lystig på peisen, kommer historiene på løpende bånd utover kvelden. Særlig er det Eivind og Arvo som har litt å fortelle om naturen.

— Jeg var fjorten år gammel da jeg fikk det ærefulle oppdrag å sele på et par-tre kløvreinere for å dra på en tre døgns tur til Ellenvann etter tjåttegress — elvesnelle — som reinen er veldig glad i. Min mor utstyrte meg

ker. Middagsmaten hørte inn under fars departement — han lot meg få med en salongrifle og to patroner.

Dette var på vår vinteren, og det hadde regnet om dagen før jeg kom fram til hytta. Men om natten ble det knallfrost. Om morgenen var jeg tidlig ute for å skaffe meg tiur til middagsmat. Joda, jeg fikk skiene på meg og la i vei. Da jeg kom til den første lille myra, fikk jeg øye på hodet av en tiur som hadde gravd seg ned i snøen. Et øyeblikk etter fikk jeg øye på en til — nei, to, tre, fire — nei, hele myra var jo full av tiurhoder; som liksom nikket imot meg og ville vite hva jeg var ute etter.

Situasjonen var ikke til å misforstå — tiurene hadde gravd seg ned og frosset fast. Mine to skudd ville ikke rekke langt, og fjortenåringen ante storfangst. Men hvordan i all verden skulle jeg gå fram?

Da kom jeg til å huske på at der hang jo en gammel lja i hytta. Jeg var ikke sen om å hente den. Få minutter senere kunne jeg gå som slättekar på skaresnøen. . . . tiurhodene fløy omkring meg. Jeg husker at to av de tre hekkene jeg hadde med for gress-transport, fylte jeg med tiur. Hekkene var omtrent en meter høye, en og en halv meter brede og to og en halv meter lange. Det er ikke vanskelig å forstå at mor var glad da jeg kom hjem med middagsmat nok for hele vinteren. Men den som var mest glad var likevel far. Han hadde ikke regnet med å få hele ammunisjonslageret sitt ubeskåret tilbake.

Hvis det er noen som tviler på historien, kan de bare ta seg en tur til Ellenvann og telle tiurhoder. De ligger fremdeles der på skaresnøen.

Påstår Arvo.

Eivind forteller om reirholkene som kvinanda verper i. Men han forteller også om tilfelle da kvinanda har slått set ned i loddpipa, slik at den har kommet flygende ut av ovnsdøra når ild skulle gjøres opp om morgenen.

Det vrirler av historier når karene er i fortellerhumør, ikke minst av fiskehistorier. Den som nekter å tro på beretninger om ørret på seksten og gjedder på sytten kilo, blir knapt regnet som fullvettig. Vanskelig kan det være å forbli i den sanne tro når det berettes om skoltesamen som tok en gjedde på 36 kilo, eller om gjeddekjøven som ble hengende igjen på kroken etter at fisken rev seg løs, og som viste seg å veie nette syv kilo. For ikke å nevne Eivinds historie om kjerringa som gikk til elva for å vaske klær, og som — sannsynligvis! — ble slukt av en kjempgedde.

I Pasvik, sier Eivind, måler vi ikke gjeddefangstene i kilo. Vi måler dem i metervis. Tredve meter gjedde blir ansett for å være bra dagsfangst.

Jovisst er det humør i pasvikdølene. Og det kan sakens trenges når snøstorm og mørketid for alvor setter inn, når skaresnøen blir så stålhard at reinen ikke når ned til næring, men dør av hunger, når bjørn kommer labbende over fra Russland og slår ned elg og sau for fote, eller når Ivan demonstrativt rasler med sablene over på den andre siden, bak vaktårn og piggråd. I flere årtusener har det bodd folk øverst i dalen, på Nyrud, men fortsatt er det opptil tre mil mellom gårdene. Slikt skaper ensomhet, stundom. Men slikt kan også skape hjelpsomhet, gjestfrihet og humør. Det siste er ikke minst viktig, hverken for passvikboerne eller for den håndfull Ola-gutter som langt borte fra Solør og Søgne skal vokte vår vanskeligste grensestrekning mot kjempbjørnen som stundom tramper truende mellom trærne i øst. ■